

« zurück blättern vor »

CECHA subst. f. (m.), ab 1441; auch *cech*, *cycha*, *czecha*. **1**) ‘Zeichen, Brandmal, Stempel, Gepräge’ – ‘znak, piętno, znamię’: 1441 R XXV 268, STP *Czechy signa*. o 1493 AGZ XV 307, STP *Solvimus theloneum et czechii recepimus*. o 1558 GliczKsiąż Dv, SPXVI *aby też przez cech á znak tego / to yeft / przez krzeft były wyedzyczne ná to zdrowye duffne*. o 1565 RejAp 118, SPXVI *Tákże y wszyscy ci tu ieszcze pielgrzymuiący w státeczney wierze ná they zyemi przy Pánu swoim pewni są tey cechy Oycá Báránkowego*. o 1588 Calep 175b, SPXVI *Cauterium – Zelazo ktorim ceche napaliamij*. o 1593 WujNT 869, SPXVI *iz cechá Antychristowá będzie / záprzec się Bogá y krztu S*. o 1597 CzahTr I2, SPXVI *Dziś iuz z ciebie odieżdżam łzami nápoiony / [...] Z znacznymi ná mym cíele cechámi Turfskimi*. o (1603) 1607 Sk.Dz. 136, L *Włóżył na nie cechę Chryftusowá, bierzmuiać ie*. o 1608 Zygr.Gon. 234, L *chleb S. i kubek błogostawienia są cechy i uczciwe znaki, przez które Chryftus znaczy się i bierze*. o (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.1 165 *Czemuż na palcach nosicie sygnety? Czemu po ścianach malujecie herby? Gdy kufle wasza cecha i kalety, Kiedyście z synow, stali się pasierby?* o 1778 Czart. Dośw. I 28, DOR *Niech cechą powszechnej pogardy znaczone zostaną te białołtowy, które bez sromu głoszą, że język własny, język, w którym najpierwsze wydały brzmienia, przykro się w uszach ich mieści*. o [LBel.] 1788 Przybył.Dysert. 25, DOR [*Chińczycy*] *zamienili swe skrócone obrazki w cechy dotąd w ich drukowanych książkach używane, które są ich pospolitym pismem*. o [arch.] 1932–1934 Bystr.Dzieje I 232, DOR *Bywały i sesje nadzwyczajne w razie konieczności; zwoływano je przez obesłanie cechy, najczęściej deszczulki lub płytki metalowej z insygniami cechu, do której przymocowywano zawiadomienie o dniu i godzinie zebrania*. – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR (przestarz.) sowie BAN.

2) ‘Gerät, Instrument zur Kennzeichnung von etw.’ – ‘narzędzie do znakowania’: 1564 Mącz 43a, SPXVI *Cauterium, Zelázna cechá / którą rozpaliwszy cechuyą. Piątnuyą / Piątno*. o [LBel.] 1588 Calep 1091b, SPXVI *Tudicula – Czechado znaczenia, warzecha, item tłuk*. – SPXVI, MĄCZ, L (metonym.), SWIL, SW, LSP, DOR. **3**) ‘Merkmal, Eigenheit, Charakterzug’ – ‘własność, właściwość, rys’: 1611 Zygr.Pap. 185, L *Kacerfską cechę włożyłeś na nie*. o 1775 Pilch.Sen. 256, L *Krzywdami wspaniale pogardzać, ieft cechą wielkiéy duszy*. o (1778) 1780 Kpcz.Gr. 2 p.11, L *Cechani rodzajowemi w gramatyce nazywa się to, co nam niezawodnie pokazuié, iakiego rodzaju które imię*. o (†1812) 1952 Kołl.Wyb. 8, DOR *Oszczędność jest pierwszym źródłem bogactwa i jedyną dobrego rządu cechą*. o (1897) 1949 Prus Far.II 226, DOR *Jednostajność widoku, drażniąca żółtość piasku, upał, a nade wszystko bezmiar nieskończony – oto najogólniejsze cechy*

pustyni libijskiej. ○ (1898) 1952 Żer.Szyyf. 135, DOR *Walka uczniów z nauczycielami przybierała stopniowo cechę głośnego politycznego sporu.* ○ 1949 Kubac.Pierw. 14, DOR *Szczere wzruszenie, powszedniość przedstawianych spraw i przystępność – oto cechy charakterystyczne nowej [romantycznej] poezji.* – L, SWIL (fig.), SW, LSP, DOR. 4) ‘Zeichen eines Amtes, einer Fabrik oder eines Betriebes, das die Registrierung, Überprüfung oder Zulassung von etwas bezeugt u. dgl.’ – ‘znak urzędu, fabryki lub zakładu umieszczony na przedmiocie, świadczący o jego zarejestrowaniu, sprawdzeniu, zalegalizowaniu itp.’: 1641 Summ.Um. A.2, L *Później dopiero zaczęto cechę do kruszców przyciskać, pierwey ie wszystkie ważono.* ○ (1641–1668) 1737 Vol.Leg.4 78, L *Na każdej z srebra zrobionej sztuce, ma być cecha tak miasta, iako i mistrza.* ○ 1765–1784 Mon. 72 230, L *Sfalszowana moneta choć na niej cecha dobra, przecież kruszec ladaiaiki.* ○ 1950 Aryt.VI 190, DOR *Przedmioty wyrabiane ze złota lub srebra powinny mieć cechy probiercze wyciskane przez państwowe urzędy probiercze.* – L, SW, LSP, DOR. 5) ‘Teil eines Gesamtlogarithmus einer gegebenen Zahl’ – ‘część całkowita logarytmu danej liczby’: 1781–1783 Jak.Mat.1 183, L *Pierwsza cyfra każdego logarytmu nazywa się cechą, charakterystica, albowiem z nięy dochodzić można, w którym dziesiątku zawiera się liczba, do której ten logarytm należy.* ○ 1949 Por.rzem. 53, DOR *Wartość logarytmu dziesiętnego składa się z liczby całkowitej, tzw. cechy, oraz ułamka dziesiętnego – zwanego mantysą.* – L, SWIL (mat.), DOR (mat.) sowie BAN.
◇ **Var:** *cech* subst. m., 1558 GliczKsiąż Dv, SPXVI ○ [LBel.] (1691) 1907 Pot. Ogr.Fr.1 165 – SPXVI, MAĆZ, TR*, SW (gw.); *cecha* subst. f., 1441 R XXV 268, STP – STP, SPXVI, MAĆZ, CN, TR, L, SWIL, SW, LSP, DOR; *cycha* subst. f., [hapax] 1588 Calep, SPXVI – SPXVI, SW (gw.); *czecha* subst. f., 1493 AGZ XV 307, STP – nur STP. ◇ **Etym:** mhd. *zeichen* subst. n., ‘Zeichen; Symbol; Wappenbild; Gepräge; Merkmal’, LEX. ◇ **Konk:** *piątno* subst. n., bel. seit 1466, STP, zuerst geb. MAĆZ, nur für Inh. 2; *znak* subst. m., bel. seit 1564, MAĆZ, zuerst geb. MAĆZ, nur für Inh. 1, 2, 3, 4; *znamię* subst. n., bel. seit 1564, MAĆZ, zuerst geb. MAĆZ, nur für Inh. 1, 3, 4. ↑rys.
◇ **Hom:** *cecha* subst. f., ‘Bettüberzug’, zuerst geb. L. ↑*cech*. ◇ **Der:** *ceszka* subst. f., [hapax] 1564 Maćz 452a, SPXVI, zuerst geb. MAĆZ. ❖ Inhalt 3 ist allmählich aus Inhalt 1 hervorgegangen: die Belege von 1611 Zygr[owiusz] Pap. und 1775 Pilch[owski] Sen., in denen *cecha* sowohl als ‘Zeichen, Brandmal’ als auch als ‘Merkmal’ verstanden werden kann, zeigen, wie der Übergang stattfand. Die heutige wissenschaftliche Bedeutung datiert wohl erst aus der Aufklärungszeit, vgl. 1780 K[o]pcz[ynski] Gr. und 1781 Jak[ubowski] Mat. oben.